

De koffij-vrouw: een beeld voor 't volk – J.J. Cremer

Geschreven in september 1861. Handschrift in de Koninklijke bibliotheek. Vanaf 1871 onder de titel De koffie-vrouw.

1e druk in: De geïllustreerde almanak voor 1862. Leiden: A.W. Sijthoff, 1862.

2e druk: De koffie-vrouw: een beeld voor 't volk. Amsterdam: G. L. Funke, 1871. Bibliotheek van Volksvoordrachten, 2e reeks, no. 5. Ongep. [34 p.].

3e druk in: Kees Springer, Arme Samuel en andere vertellingen. Leiden: P. van Santen, 1877. p. 288-308. Romantische werken, deel 2.

4e druk in: Novellen en vertellingen: deel 1. Leiden: A.W. Sijthoff, [ca. 1888]. 6e dr. p. 269-288. Vijftig-cents editie, no. 19.

5e druk in: Novellen en vertellingen: deel 1. Leiden: A.W. Sijthoff,, [ca. 1889]. 7e dr. p. 269-288. Bibliotheek van Nederlandsche schrijvers.

6e druk in: Novellen en vertellingen: deel 1. Leiden: A.W. Sijthoff's uitg.-mij, [ca. 1892]. 7e dr. p. 269-288. Bibliotheek van Nederlandsche schrijvers.

7e druk in: Eene zoogmoeder. - De koffievrouw. Leiden: A. W. Sijthoff, [1906]. Leidsche herdrukken, no. 18. p. 53-72.

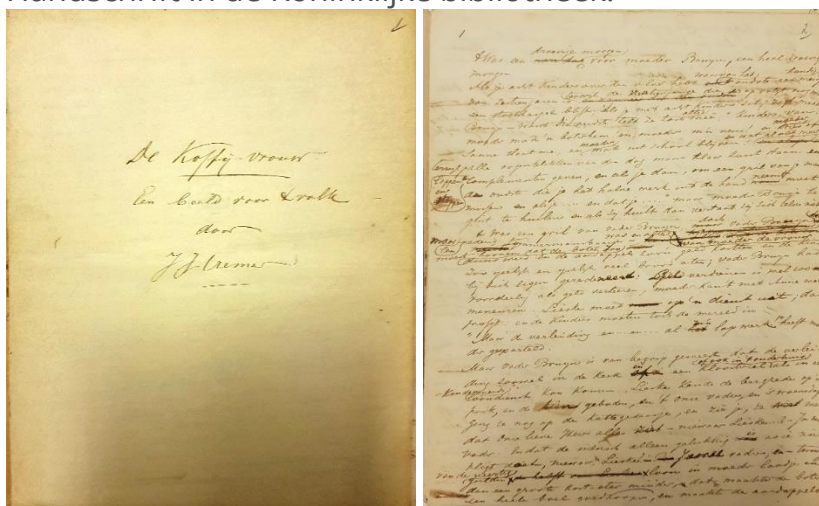
8e druk in: De Betuwsche neef enz. acht novellen. Leiden: A.W. Sijthoff's uitg.-mij., [1909]. Bibliotheek voor het Nederlandsche volk. Deel 3. (Nieuwe gebundelde uitgave van de Leidsche herdrukken). p. 53-72.

9e druk in: Uitgave in brailleschrift, 1913.

10e druk in: Novellen en vertellingen : een winternacht [... et. al.]. Leiden: A.W. Sijthoff's uitgevermij, ca. 1917. 7e druk. dl. 1, p. 269-288. Romantische werken, rode serie.

11e druk in: Novellen en vertellingen : een winternacht [... et. al.]. Leiden: A.W. Sijthoff's uitgevermij, ca. 1917. 7e druk. dl. 1, p. 269-288. Romantische werken, blauwe serie.

Handschrift in de Koninklijke bibliotheek:

Na een vrij uitvoerig kalenderwerk, waarbij ook tafel der watergetijden, wordt het mengelwerk geopend door J. J. Cremer met: de *Koffij-vrouw*. Een beeld voor 't volk. Om geest en strekking van dit verhaaltje en wijze van behandeling aan te geven, is Cremers naam wel voldoende. Volgt, onder de rubriek *Volksfeesten*, een stukje van den Redacteur, de *Nieuwjaarsdag*, kort, maar duidelijk den oorsprong van den feestelijken dag uit de oudheid in het licht stellende. De poëzij gaan wij voor 't oogenblik voorbij. *Alchimisten*, door G. Keller. Die naam belooft ook. Men denke bij dat

Het leeskabinet, 1862:

GEÏLLUSTREERDE ALMANAK.

Deze Almanak, onder redactie van Mr. W. van de Poll, bij A. W. Sijthoff te Leiden uitgegeven, levert, behalve een vrij uitvoerigen kalender, een inderdaad nuttig en aangenaam mengelwerk, ofschoon dan ook alles, wat wij er in aantreffen, juist niet nieuw is. Wij zullen den inhoud even doorloopen.

De *koffij-vrouw*, een beeld voor 't volk, door J. J. Cremer, is een eenvoudig verhaal, doch zeer behartigingswaardig voor jonge dienstboden. Den inhoud zullen wij niet mededeelen. Sommigen zullen de aanmerking maken, dat de

GEÏLLUSTREERDE ALMANAK.

47

spil, waarop alles draait, uit de lucht gegrepen is. De keukenmeid in zeker deftig, ten minste fatsoenlijk huis, namelijk, die tegen den avond aan haar „volk” theewater moet leveren, heeft dit niet aan den kook, maar laat het door hare jongere kameraad, een onnoozel meisje van zestien jaren, uit een naburigen koffijkelder halen. Zoo iets moet natuurlijk in de ooren van velen zeer vreemd klinken. Wij vernemen echter, dat zoodanige gewoonte in verscheidene gemeenten van den derden, ja zelfs van den tweeden rang in ons vaderland bestaat, en niet eens tot de uitzonderingen behoort. — De redacteur van de Poll levert in een klein

De tijdspiegel, 1862:

In den „Geïllustreerden Almanak”, die even als de „Practische volksalmanak” een zeer eenvoudig uiterlijk draagt, zijn de illustraties het minst. De inhoud verdient allen lof. Hij paart het aangename aan het nuttige. „De **Koffijvrouw**, een beeld voor het volk”, door J. J. Cremer verdiende, wat strekking betreft in de „Magdalena”, wat den vorm aangaat in een muzen-almanak eene plaats. Een stukje uit de Hollandsche school, met veel waarheid. — Het natuurkundig gedeelte be-

Bekijk de brief van Cremer aan uitgever G.L. Funke van 16 maart 1871 over het kopierecht van de [de Koffievrouw](#).

Bekijk de brief van J.J. Cremer aan uitgever G.L. Funke van 20 maart 1871 over toezending van de Geïllustreerde almanak 1862, correctie van drukproef en verzoek om enkele overdrukken. Zie [brief](#).

Bekijk de brief van J.J. Cremer aan G.L. Funke van 6 juni 1871 over de kopijrechten van de Koffievrouw. Zie de [de brief](#).

Nieuws van de dag, 25 februari 1871:

Ter perse:

N. G. Pierson, Over de Cultures
op Java.

Mr. J. Domela Nieuwenhuis, Over
ontslagen Gevangenen.

J. J. Cremer, De Koffijvrouw. Eene
Novelle.

F. Domela Nieuwenhuis, Over den
Vredesbond.

M. W. Scheltema Ezn., Een Dren-
keling en zijn Redder.

Dr. P. de Jager, Over Vaccinatie.

Bovenstaande Geschriften vormen
No. 1—8 van de 2e reeks

Volksvoordrachten,

onder redactie van (2888)

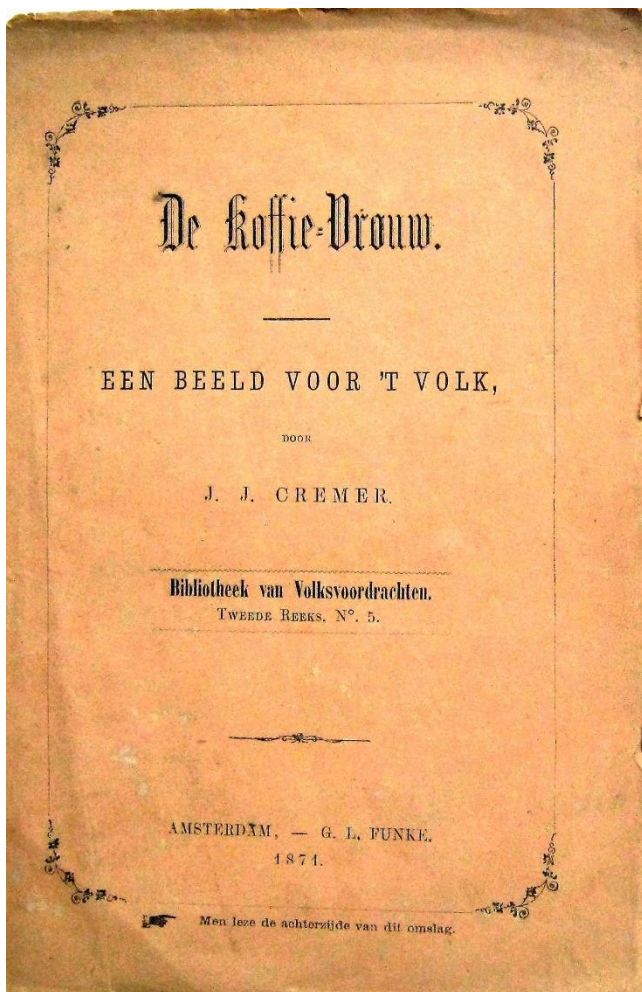
M. W. Scheltema Ezn.

Prijs: per reeks van 12 Nrs. / 1.90

Afzonderlijke Nrs. „ 0.20

Bij getallen ter verspreiding minder.

Titelpagina uitgave 1871:

De opregte Haarlemsche courant, 20 mei 1871:

Algemeen handelsblad, 21 mei 1871:

Universiteit Amsterdam, Allard Pierson studiezaal 15 november 1871. Brief Cremer aan Funke:

All Books UvA UvA Author e-articles UvA

cremer

J.J. Cremer aan N.N.

Cremer, J.J. ; N.N.

(Den Haag) 1871

● Available at BC-magazijnen (OTM: hs. KVB BSt 8-90)

[Back to results list](#)

Locations

Details

Title: J.J. Cremer aan N.N.

Author: Cremer, J.J.

N.N.

Publisher: (Den Haag)

Creation Date: 1871

Format: 1

Note: Zonder adres; aanhef luidt: WelE Heer!

Met kladberekening in de bovenmarge

Betreft: Uitgave 'De Koffievrouw'

1 pag

Language: Dutch

Nieuwsblad voor den boekhandel, 28 november 1871:

H. Confraters zullen mij zeer verplichten met terugzending van de in commissie gezonden exempl. van onderstaande werken, voor zoover zij daarvan geen kans op plaatsing hebben. Mijn voorraad er van is uitgeput.

G. L. FUNKE.

OUDEMANS, FLORA. 1e afl. met atlas in 4o.

MULTATULI, IDEËN. 3e bundel.

—, MINNEBRIEVEN.

—, VERSPREIDE STUKKEN.

CREMER, DE KOFFIEVROUW.

[3810]

Arnhemsche courant, 20 december 1871:

* Renkum, 19 dec. Niet ieder, die door het houden van volksvoordragten tot het verspreiden van nuttige kennis en goede zeden wil medewerken, heeft den tijd, een opstel daarvoor te vervaardigen. De pers voorziet echter in onze dagen in "die behoefte. *De Koffie-vrouw* van **Cremer** is, in ons oog ten minste, een onderwerp, uitmuntend geschikt om het publiek, waarvoor het bestemd is, te boeijen, en het tevens wenken te geven, die dikwijls beter doel treffen, dan wanneer men gebreken gispt in hen, die daaraan mank gaan. Men wil zich nu eenmaal liever aan een ander spiegelen. Van dergelijke voordragten verwachten wij veel nut, en toen gisteren avond de heer S. A. Maas bovengenoemd stuk voordroeg, kon men zien, dat er genoten werd. Dubbel jammer daarom, dat zoovelen, die bij zulk een gelegenheid niet gemist moesten worden, schitterden door hun afwezigheid. De smaken zijn verschillend, maar als er werkelijk iets goeds te hooren is, om dan liever den avond met niets doen door te brengen, we kunnen het alleen aan onverschilligheid of traagheid toeschrijven.

Nieuws van den dag 8 februari 1872:

BELLA ROEL
DE NIEUWSTE BETUWSCHÉ NOVELLE
VAN
J. J. CREMER,
is in **prachtband** met platen, uitnemend geschikt tot cadeau, à **f 6,50** bij de meeste Boekhandelaren voorhanden gesteld door den Uitgever G. L. FUNKE te Amsterdam.
Bij denzelfden Uitgever verscheen van den Heer J. J. **CREMER**, een goedkope uitgave zijner volksvertelling (8386)
DE KOFFIEVROUW,
Prijs **20** Cents.

Weekblad voor Amersfoort e.a., 15 februari 1873:

was weder goed bezet. Als speker trad op de Heer Kalff, die Cremer's koffievrouw zeer boeiend voordroeg, waarna een drietal heeren de hoorders vergastten op een trio voor piano, viool en violoncel. Het is jammer, dat de spreker anderhalf uur achter elkander het woord voerde, daar het sommigen moeilijk begon te vallen zoolang aandachtig te zijn. Wat muziek, na ruim een half uur sprekens, voldoet beter, en dan zijn de hoorders weder in staat al hunne aandacht aan den spreker te wijden.

Vlissingsche courant, 19 november 1874:

De heer Sitsen opende daarop het programma der werkzaamheden door op duidelijk verstaanbaren toon en eene wijze die merkbaar 't publiek beviel, voor te dragen eene novelle van Cremer getiteld „de koffievrouw”, voor deze volksvoordracht inderdaad gelukkig gekozen, niet tegenstaande deze voordracht 5 kwartier duurde wist spreker steeds zijn toehoorders te boeien.

Nederlandsche kunstbode, 10 januari 1875:

Bijna dagelijks storten de boekdrukkerspersen haar machtigen inhoud in den vorm van couranten, tijdschriften, romans en brochures over de beschaafde wereld uit. Wat wordt er een massa gedrukt, wat wordt er veel gelezen! Maar ook, en vooral: wat valt er veel in den smaak van het groote publiek zonder er recht op te hebben, en hoe vaak wordt iets dat verdienste heeft onopgemerkt voorbijgegaan, half vergeten, ten minste niet op de waren prijs geschat. Om een voorbeeld te noemen: **Cremer's „koffyvrouw”** een van zijn uitnemendste kleine geschriften; kent *men* dat? en waardeert men het? ik betwijfel het. Al had Cremer nooit iets anders geschetst dan dit eenvoudig, „Beeld voor 't Volk”, hij zou zich, dunkt mij, al was maar 't alleen voor dit, een plaatsje heel boven aan in de rij onzer letterkundigen hebben verworven. Wat Dickens voor de Engelschen deed, schijnt mij Cremers roeping voor de Nederlanders. Hij heeft ons met zijn dichtelijke pen, zijn warm hart, zijn open oog, te wijzen waar we onze belangstelling hebben te wijden, in de wereld om ons heen met haar lief en haar leed, op de menschen met hun goed en hun kwaad. Heil den man, aan wien deze gave door de natuur werd geschonken, om er zulk een edel gebruik van te maken. Hij is een echte weldoener; want als de lezers van zijn „Koffyvrouw” niet een weinig beter zijn geworden

Oprechte Haarlemsche courant, 21 februari 1877:

Beemster, 20 Februarij. Voor een zeer talrijk publiek hield d^s. *Goteling Vinnis*, van Purmerende, gisteren-avond alhier eene volksvoordragt. Vóór de pauze vergastte hij zijne hoorders op *Cremers* nóvelle: „De **Koffijvrouw**”; daarna gaf hij een paar humoristische schetsen: „Hoe men *niet* met de menschen moet omgaan”, en ten slotte: „Het bezoek van Koning *Wilhelm* en graaf *von Bismarck* aan Emden in 1869”. De welgemeende toejuichingen van het publiek en de warme dank van den voorzitter der commissie vielen den spreker ten deel.

Brinkman, 1878:

Bibliotheek van Middel-Nederlandsche letterkunde, onder red. van H. E. Moltzer. Met medewerking van W. Bisschop, W. G. Brill, J. F. J. Heremans, W. J. A. Jonckbloet, E. Leo Verwijs en M. de Vries. Gron., J. B. Wolters. 1868—1875. gr. 8o. afl. 1—16 f 26, .
 — van moderne theologie en letterkunde, verzameld door J. H. Maronier. 's Bosch, G. H. van der Schuyt. 1863—1875. post-8o. Elke jaarg. 2 dln. Elk deel f 2,20 à 2,40.
 — van volksvoordrachten. Redacteur: M. W. Scheltema Ezn. Amst., G. L. Funke. 1870, 1871. postff. 1e en 2e reeks elk van 12 Nrs. Per No. f 0,20; per reeks van 12 Nos. f 1,90; 25 ex. à f 0,12½; 50 ex. à f 0,10; 100 ex. à f 0,07½; 25 ex. van ieder afz. stukje à f 0,15; 50 ex. à f 0,12½; 100 ex. à f 0,10; 200 ex. à f 0,07½; Nieuwe uitg. 1875 onder den titel: Volksvoordrachten, 2 dln. elk 1,—.
 Inhoud 1e reeks: No. 1. W. Marten Westerman, Joost van den Vondel; No. 2. M. W. Scheltema Ezn., Tweeërlei Ouders; No. 3. H. Pierson, Karaktertrekken van Napoleon I; No. 4. B. J. Stokvis, Een praatje in verband met voedsel en gezondheid; No. 5. P. de Jager, Kwakzalverij; No. 6. O. Geerts, De afkeer van het ledige; No. 7. G. J. Vos Azn, Voedt uwe kinderen op; No. 8. H. C. Rogge, Land en water; No. 9. B. J. Tideman, Warmte en werktuigen die door warmte arbeiden; No. 10. M. W. Scheltema Ezn., Over den oorlog en het roode kruis; No. 11. B. J. Tideman, Stoomwerktuigen; No. 12. A. S. Carpentier Alting, Over het Huwelijk.
 Inhoud 2e reeks: No. 1. E. Laurillard, Iets over de Alchemie; No. 2. P. H. Hugenholtz Jr., Benjamin Franklin; No. 3. N. G. Pierson Jr., Java en de koloniale kwestie; No. 4. F. Domela Nieuwenhuis, De Vredelovd; No. 5. J. J. Cremer, De Koffievrouw; No. 6. M. W. Scheltema Ezn., Een Drenkeling en zijn redders; No. 7. Alex. Daniels, Over de verschillende Vereenigingen, door werklieden opgericht; No. 8. J. Domela Nieuwenhuis, Hoe moeten wij ons jegens ontslagen gevangenen gedragen? Eene vraag der liefde; No. 9. W. J. Knoop, Over onze Verdediging. Een woord aan mijne Landgenooten; No. 10. W. Marten Westerman, Sleur en fooi; No. 11. A. Huët, Coöperatie tusschen patroon en werkmán; No. 12. M. W. Scheltema Ezn., Uit het leven eener dienstbode.

Texelsche courant, 26 januari 1905:

„De Koffievrouw“ van J. J. Cremer. Op zeer verdienstelijke wijze werd deze pennevrucht gelezen en met onverdeelde aandacht werd naar de voorlezing geluisterd.
 Daarna werd door den Voorzitter voorgedragen: „Wat een roos alzoo vertellen kan“ aan Celestine. Nog wel vijf bijdragen volgden, die met het reeds genoemde een avond vol afwisseling boden.
 Het waren: „Gesnapt“, „De Dronkaard“ door den Heer J. C. Bakker; „Hoe ik aan mijne vrouw kwam“, door den Heer IJ. Koppen; „De Winkelier en de Schilder“, van H. Asschenberg, en „Hoe Jetje gezoend werd“, van J. van Maurik, beiden door den eersten spreker.
 Hiermede werd een goed geheel, ernst en scherts bij beurte, verkregen, zoodat men met genoegen te zamen was. Alleen de rook was voor velen hinderlijk. De vergadering werd gesloten met dank aan sprekers en belangstellenden, met den wensch dat de goede verstandhouding tusschen de zuster-vereenigingen mag blijven bestaan, en met een „tot weerziens“ in Februari.“

De vrouw, 16 augustus 1913:

* * *

**De Vereeniging te Rotterdam tot Verschaffing
van Lectuur aan Blinden.**

De volgende werken werden dit jaar in brailleschrift overgebracht. Bovendien zijn nog een aantal boeken in bewerking, — staat er in het begin van het verslag te lezen.

Sprotje, Een huis vol mensen, C. en M. Scharren Antinck, Zonneheuvel, Björnsterne Björnson, Gravin Kitty, E. v. Adlersfeld Ballestrem, Sara Burgerhart, B. Wolff en A. Deken, De Fransche omwenteling, Het dure moederschap, Augusta de Witt, Feuilletons N.R.C., Uit het leven van Fred. den Groote, K. W. Stellwagen, Een kunstenaarsdroom Jérôme K. Jérôme, Een nagenieuw jaar, P. Rossegger, Bismarck K. W. Stellwagen, Beschermers van het geloof Marjorie Bowen, Die leiden des jungen Werthers Goethe, De familie van Lucas Hochstrasser Ernst Zahn, De prinses Orsini A. L. G. Bosboom-Toussaint, Kees Springer in en buiten de kerk, Arme Samuël, Een winter nacht, Een dag in de residentie, Een dansles op Meydervoorst De **Koffievrouw**, Achter de schermen, allen J. J. **Cremer**, De oude Jan Luyken, Ds. van Melle, Bundel gezangen, In memoriam van Florence Nightingale Joh. W. A. Naber, In harmonie met het oneindige, Ralph Waldo Trine, Op vasten grond, E. von Maltzahn, De rozenkrans, The rosary, Fl. Bar-

Arn. Saalborn — Het ontwaken van het sociale bewustzijn in de litteratuur. Amsterdam : H.J. Paris, 1931. p. 100-102.

In *De Koffievrouw* laat Cremer een „water- en vuur-vrouwtje” haar hart uitstorten over de slechtheid van de rijkelui: mevrouwen, die den heelen avond den keukenkachel koud laten en binnen

minstens een stuiver, drie, vier aan brand sparnjeeren en dan drie centen betalen om bij ons arme lui toch d'r genoeg te verhalen", dat noemt ze bloedgeld, en tegen het jonge tweede meisje, dat pas van het platte land in de stad is gekomen: „leer me die grootheid niet eeren". Die rijke lui „hebben niet zooveel hart, dat ze een mensch onder d'r eigen dak meer dan het noodige geven. Maar wel-lui arme stakkers, we bennen te goejig, we blijven ons, zal ik ereis zeggen, met den afval suffiëeren."

En als Lize, het meisje, terug is, gaat ze nadenken over die woorden: „daar binnen, daar heeft ze nu kaas en rookvleesch bij het brood moeten zetten, daar drinken ze nu koffie zonder koffiestroop maar wel met suiker derin; en hier..... wat is het hier?"

Als Lize eenige dagen later weer om heet water en vuur komt bij vrouw Bikkert, wordt er juist een latafel binnengezeuld. Een dienstmeid, slordig gekleed, volgt. Vrouw Bikkert, praatgrage „wauwelaarster", verklaart het geval onmiddellijk aan het jonge deerntje Lize:

„Daar heb je nou dat arme schaap, van den morgen tot den avond gewerkt en gesjouwd en d'r lui bevoordeeld met loven en bieden en — om één averchts woord — vort d'r maar mee, net precies als met een ouwe slof — en lieve God, dat is nou een wees die geen thuiskomen het en daar een arm mensch als vrouw Bikkert maar weer voor zorgen kan."

Deze medelijdende vrouw Bikkert blijkt evenwel allermint een engel. Zij profiteert van de moeilijkheden der meisjes die bij haar komen, van hun verlangens naar opschik en pret en speelt, behalve de rol van verkapte woekeraarster, ook die van koppelaarster.

Vrouw Bikker leert Lize, hoe ze op de boodschappen voor mevrouw kan verdienen, houdt haar voor, dat ze een jongen moest hebben, dat oorbellen toch zoo begeerlijk zijn, en als Lize op een Zondagavond een feestelijke bijeenkomst in de achterkamer meemaakt, waar „wijn - thee - juin" (vingt et un) gespeeld en valsch gespeeld wordt, zit daar o.a. een „lange, bleeke knaap met slaperige oogen" die zijn arm geslagen houdt om de zestienjarige Lize. Hendrik verdient drie gulden in de week en staat als liederlijk bekend.

Lize komt laat in haar dienst terug en wordt ziek. Als Lyda, de werkmeid, haar vertelt, dat vrouw Bikkert wegens heling is gearresteerd, is haar ongeluk volmaakt. Mevrouw verzorgt haar echter goed, ze wordt beter en op Vader's verjaardag kan ze het feest thuis meevieren en Cremer ontpopt zich weer als moraalprediker:

„Zulke mensen, die haar in haar ziekte met geduld en liefde omringden, heeft zij op het punt gestaan laaghartig te bestelen, omdat men haar de tevredenheid met haar stand had ontnomen en gepaste zuinigheid als een zich ten haren koste verrijken had voorgesteld.”

Dat we een dergelijk slot als een poging tot verzoening tusschen de standen moeten beschouwen, geloof ik niet. Het pleit in elk geval voor Cremers objectiviteit, die het goede en de welwillendheid ook elders wil zien en in een vrouw Bikkert de belichaming van het door armoede en afgunst ontaarde element in de lagen der volksklasse.

Reeds Jan ten Brink wees op den invloed der engelsche sociale litteratuur op Cremer.